

Handla istället för att förhandla - hur friheten uppnås i Iran

Av Iman Bayazi

Vägen till frihet i Iran går via ökad frihandel med den privata iranska sektorn samtidigt som sanktioner mot landets industri och näringsliv måste lyftas upp.

De omfattande demonstrationerna som ägde rum efter presidentvalet i Iran från 12 juni 2009 och framåt har knappast undgått någon med intresse för det som händer i vår värld. Miljontals iranier från olika sociala, etniska och religiösa grupper gav sig ut på Irans gator och torg för att visa sitt missnöje med valresultatet som enligt iranska statliga organ visade på att den sittande presidenten Ahmadinejad skulle ha fått 63 procent av totalt 44 miljoner röster. Anklagelser om valfusk från olika håll lät inte vänta på sig. Ahmadinejad hade fyra år tidigare vunnit en jordskredsseger över betydligt mer rutinerade rivaler med löften om social rättvisa och rättvis fördelning av Irans enorma naturresurser (1).

Då, år 2005, fick iranska väljare för första gången höra en relativ ung man tala om den omfattande och utbredda korrruptionen som enligt Ahmadinejad hade drabbat landet med hjälp av de som han kallade familjemedlemmar i den iranska oljemaffian (2). Samtidigt lovade Ahmadinejad under en utfrågning att statens uppgift inte är att dikterat för ungdomar och kvinnor hur de ska klä sig eller vad de ska ha för privata planer för sitt liv, en garanti som i Iran är ungefär lika viktigt för 60 procent av Irans befolkning (dvs. iranska ungdomar) som CSN är för svenska studenter. Med dessa skarpa löften vann Ahmadinejad ett presidentval som hade sanktionerats av stora delar av de iranska väljarna (3).

Fyra år av ständigt stigande arbetslöshet, inflation och ytterligare ekonomiska sanktioner tillsammans med ett överhängande hot om militärt angrepp från det mäktiga israeliska flygvapnet fick många att tänka om inför valet 2009. Kanske skulle det löna sig att visa sitt missnöje genom att rösta på någon som på ett eller annat sätt kunde öppet kritisera Ahmadinejads radikala politik. Den sittande presidenten fick möta sina tre reformvänliga utmanare i unika direktsända valdebatter. Föga överraskande kom de direktsända valdebatterna att uteslutande handla om tre områden: ekonomi tillsammans med utrikespolitik samt mänskliga rättigheter.

För Ahmadinejad var samtliga områden en enkel match. Arbetslösheten i den privata sektorn skyldes på västvärldens sanktioner mot Iran. ”Vi blir dömda för att min regering vill försvara iranska folkets självklara rätt till kärnteknologi, men tro mig, sanktionerna har ingen verkan på den islamiska republikens frammarsch.” Gång efter gång lyckades Ahmadinejad rikta strålkastarna mot yttre problem. Allt från flygplanskrascher till iranska affärsmäns frysta konton diskuterades utan att Ahmadinejad erkände att några som helst felsteg hade tagits från regeringens sida. Mänskliga rättigheter utmålades enligt tradition som en västerländsk produkt från den antireligiösa upplysningstiden i Europa som inte kan anses stå högre än koranens syn på förhållandet mellan människan och staten.

Hans vulgära och utmanade utrikespolitik som hade lett till omfattande ekonomiska sanktioner mot landets närings liv och olika industrier, försvarade Ahmadinejad med slagord som "Det har alltid legat i Irans intresse att aldrig böja sig inför stormakternas påtryckningar. Detta är ju främsta anledningen till varför det skedde en islamisk revolution i vårt land för trettio år sedan" (4). För de som har följt Irans inrikespolitik är dessa argument knappast nya. Faktum är att ända sen gisslandramat på den amerikanska ambassaden i Teheran där 65 amerikanska diplomater hölls som gisslan under 444 dagar har olika företrädare för islamiska republiken använt sig av samma retorik när utrikespolitik och relationen till den "store satan" (ett uttryck som Islamiska republikens grundare Ayatollah Khomeini myntade för att beskriva USA) och västvärlden varit föremål för politiska debatter.

Sanktioner är misslyckad policy snarare än effektivt påtryckningsmedel

Under de senaste århundradena har fler än 200 fall av officiella sanktioner registrerats varav de 110 fall som ägde rum mellan 1970-1999 stod USA för 73, Väst Europa för 28 samt Sovjet/Ryssland för sex fall (5). Sanktionprocessen består i regel av tre steg. Först diplomati genom samtal och utbyte av kravlistor från de inblandade parter, sen hot och eventuell "förlamande" ekonomiska sanktioner och slutligen militärt angrepp mot det felande landet (6).

Gisslandramat vid USA:s ambassad i Teheran var startskottet för de första ekonomiska sanktionerna mot Iran på över tjugo år (7). Medveten om att Irans arme till 90 procent bestod av hypermoderna amerikanska vapen bestämde sig Reagan för att stoppa all leverans av reservdelar och nya vapensystem till Iran. Sanktionerna som bl.a. bestod av ensidigt upprivande av militära avtal från USA:s sida, skedde precis innan det åtta år långa kriget mot Saddam Husseins invasionsarme startade. Trots sanktionerna lyckades Iran hålla merparten av sitt flygflotta i flygbart skick. Iranska F-14 och F-5 stridsplan fullständigt krossade irakiska MIG-23 och Mirage 1 i olika slag och bidrog i högsta grad till att irakiska trupper kunde drivas tillbaka från iranskt territorium endast sex månader efter den irakiska invasionen av iranska städer kring Persiska viken (8).

Olika delar till både stridsvagnar (brittiska Chieftain) och robotsystem till de moderna F-14 anskaffades på svarta marknaden utan större problem fram till fredsavtalet 1987 då Iran skrev under FN:s resolution 598. Irans energisektor och civila flygflottan var de första branscher som drabbades av de hårda sanktionerna efter kriget med Irak. Därefter följde importerade varor och tom medtagna gåvor från Iran till USA som översteg 100 amerikanska dollar (9). Med tanke på Irans betydelsefulla roll i världens energiproduktion har det emellertid varit svårt för USA och andra stormakter att förhindra Iranska statens handel med övriga världen. Enbart mellan 2003 och 2007 har 94 åtal väckts i USA mot olika företag, individer och organisationer misstänkta för att inte ha följt regelverket kring sanktionerna mot Iran. Under samma period undertecknade den iranska regeringen kontrakt som översteg 20 miljarder dollar för utveckling av sin energisektor (10).

Ingen studie har kunnat visa på att den iranska regimen på något sätt har försvagats. Tvärtom finns det många tecken på att isoleringen har hjälpt en liten klick av samhället som står närmaste makten till att utöva ytterligare förtryck mot olika

grupper i samhället. Irans import har förvandlats till någonting som kan liknas vid vad som pågick under Al Capones tid när det rådde spritförbud i USA. Flertal viktiga hamnar längst Persiska viken kontrolleras av privatpersoner med starka kopplingar till det fruktade Revolutionsgardet (11). Allt från Iphones senaste modeller till kinesiska badtofflor och riskakor väller in i Iran.

Hälsokontrollen över importerade matvaror är obefintlig och nyligen har det rapporteras om allvarliga fall av importerade giftiga matvaror som redan har nått hundratusentals konsumenter (12). Företag med starka kopplingar till Revolutionsgardet har i brist på konkurrens från utländska investerare förvandlats till ekonomiska drakar. Det har skett genom uppköp av ett flertal viktiga företag och koncerner som tidigare varit statligt ägda där köpet av 51 procent av aktierna i det iranska telekombolaget TCI till ett värde av 7.9 miljarder dollar är kanske det mest häpnadsväckande fallet (13).

Är detta någonting unikt för regionen? Knappast. Ett exempel är Turkiet där de en gång i tiden hårdföra militärtopparna spelade en stor roll i privatiseringen av landets statligt ägda företag och verksamhet. Ingen kan beskylla dagens Turkiet för att inte vara en dynamisk marknad (14). Det är enligt min mening inte på något sätt konstigt att jämföra de turkiska extremnationalistiska armetopparna med dagens iranska revolutionsgarde. Man ska inte glömma bort att den turkiska armens moderna historia är minst lika befläckade med övergrepp, tortyr och militärkupper. Ändå har en fri marknad med hjälp av lagändringar fått den turkiska ekonomin att blomstra och landet är idag mellanösterns största ekonomi. Samtidigt har militärens inflytande över de folkvalda minskat drastiskt och landet är i högsta grad mån om att uppfylla EU:s krav för medlemskap i den europeiska unionen.

Det är också vad den iranskfödde Obama rådgivaren Vali Nasr på ett utmärkt sätt argumenterar för i sin bok *Forces of Fortune* (15). Vali Nasr menar att den enda vägen för att bekämpa den växande radikala islamiseringen av mellanöstern är att skapa en stabil och omfattande handel med den privata sektorn i mellanösterns alla länder. Han tar också upp exemplet Indonesien som kan jämföras med Iran eftersom båda länderna har en tradition av ”islamisk semidemokrati” och stora oljeresurser (16).

Min avsikt är inte att försvara de brutaliteter som Suhartos regim, turkiska armen eller iranska revolutionsgardet har begått under decennier, men med facit i handen vore det fel att inte påstå att priset för demokratisering och utveckling i Turkiet och Indonesien hade varit ännu högre för dessa länders befolkning om det inte hade varit för den marknadsliberala kursändring som har ägt rum. Just privatiseringar och en rad marknadsvänliga lagändringar och avsaknaden av större hot om ekonomiska eller militära sanktioner är huvudorsaken till att två av världens största muslimska länder idag också är de mest utvecklade trots omfattande korrupktion och brotten mot mänskliga rättigheter som har ägt rum i dessa två länder.

I Turkiet har militären tappat inflytande i förhållande till de folkvalda och är i allra högsta grad mån om att rätta sig efter EU:s krav för medlemskap. Indonesien tar långsamma men viktiga steg mot ett öppnare samhälle med respekt för omvärldens krav på fred och stabilitet i regionen.

De radikala krafterna i Iran har envist arbetat med Irans uran-anrikningsprogram, vilket kan leda till att landet får kapacitet att tillverka en atombomb. De hätska utfallen mot Israel och avfärdandet av Förintelsen som en myt, oroar och väcker ilska. Ahmadinejad kommer fortsättningsvis vara ett av USA:s och Europas största orosmoment trots nya hot om sanktioner.

Nu när majoriteten av det iranska folket med livet som insats visat sitt missnöje med den radikala islamiska välden, måste västvärlden sätta ett sträck för sina hot om ytterligare sanktioner. Ekonomiska sanktioner är snarare misslyckad policy, som går ut på bestraffning oavsett resultat än ett effektivt påtryckningsmedel mot totalitära regimer. Allt annat än en drastisk kursändring resulterar i att åter skicka den frihetstörstande iranska befolkningen i armarna på de radikala krafterna i Iran.

Källförteckning :

(1) Sami Moubayed *Iran and the art of crisis management* . Asia Times den 19 januari 2006.

(2) Ahmadinejad i TV-intervju den 12 juni 2005 inför valet 2005.

(3) Knappt 59 % valdeltagande enligt officiella iranska källor. NE –

sökord - Iran Valdeltagande.

(4) Ahmadinejad i direktsänd presidentvalsdebatt den 3 juni 2009. Iranska statliga TV3.

(5) International Sanctions: Between Wars and Words, Tabell 1.1, Peter Wallensteen och Carina Staibani, Routledge 2005.

(6) Economic Sanctions and the Great Powers, Brandon Taylor, Routledge, 2009

(7) Redan 1952 införde Storbritannien handelsblockad mot demokratiskt valde premiärministern Mossadegh som hade nationaliserat iranska oljekällor tillhörande British Petroleum.

(8) Iranian F-14 Tomcat Units in Combat, Tom Cooper, Farzad Bishop, Osprey Publishing Oxford september 2003.

(9) Iranian Transaction Regulations - 31 C.F.R. Part 560, 29 oktober 1987.

(10) Rapport från U.S. Government Accountability Office GAO-08-58, 18 december 2007. Iran Sanctions: Impact in Furthering U.S Objectives is Unclear and should Be Reviewed.

- (11) Deutsche Welle den 17 oktober 2009
<http://www.dwworld.de/dw/article/0,,4786977,00.html>
- (12) ”Indiska affärsmän erkänner export av giftig ris till Iran” Artikel på persiska hämtad från Rokhdad.org den 30 oktober 2009
<http://www.rokhdad.org/index.php?news=5607>
- (13) PressTV ”Gone in 30 minutes”
<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=107345§ionid=3510213>. Värt att nämna är att upp mot 80 % av köpeskillingen ska betalas genom avbetalning.
- (14) I CIA World Factbook 2009 kallas Turkiets ekonomi för dynamisk och CIA räknar landet bland världens I-länder.
- (15) Forces of Fortune, The Rise of the New Muslim Middle Class and What It Will Mean for Our World, Vali Nasr, Free Press, September 2009.
- (16) Vali Nasr i en intervju med BBC Persian den 23 september 2009
http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2009/09/090929_wkf-nasr-interview.shtml